

A PROTESTÁNS SPIRITUALITÁS ISMÉRVEI

Dr. Németh Dávid

Tartalom

I. Bevezetés

II. Tisztázandó kérdések

III. A spiritualitás az Újszövetségben

IV. A protestáns spiritualitás sajátosságai

I. Bevezetés

- A spiritualitás nem azonos a vallásossággal. A posztmodernben a spiritualitásból Isten nélküli vallásosság lett. Korunkban „spirituális megatrend” (S. Hermisson) tanúi lehetünk. Fő változatai: a teljességkeresés, az énkeresés, a varázslatkeresés, az egészségkeresés, a kalandkeresés, a közösségkeresés.
- Vallás viszont nincs spiritualitás nélkül. Ha a vallás elveszíti spirituális töltését, ideológiává vagy szokásrendszeré válik.
- A keresztyén vallásnak sajátos spiritualitása van, nem osztozik korunk „eszperantó-spiritualitásában” (M. Beintker).
- A keresztyénségen belül a protestáns spiritualitásnak különös ismertetőjegyei vannak.
- Ezek feltárása, reflektálása, a gyakorló hívők és a gyülekezet életébe történő átültetése teológiai, közelebbről gyakorlati teológiai feladat.

- Szakirányú továbbképzésünknek a protestáns spiritualitást tanulmányozó műhelyé kell válnia, amely teológiai vizsgálat tárgyává teszi:
  - a Szentlélek munkáját az egyén és az egyház közösségének életében,
  - a bibliaolvasás és az igemegértés folyamatait,
  - az imádkozás teológiáját és gyakorlatát,
  - a keresztség és az úrvacsora teológiai és hitéleti jelentőségét,
  - a „megszentelődés” fogalmát és folyamatát,
  - az igehirdetés, a lelkipendozás és a keresztyén nevelés spirituális vetületét,
  - protestáns kegyességi hagyományainkat, stb.

II. Tisztázandó kérdések

1. A bibliai bizonyágtétel és az egyéb hagyományok viszonya
  - A protestáns spiritualitás Isten ó- és újszövetségi népének hitmegéléséről szóló bizonyágtételeken tájékozódik.
  - Az Istennel való kapcsolatnak azok a mintázatai, amelyek szerint a bibliai idők (elsősorban az Újszövetség korának) kegyes emberei megélték a hitüket, irányadóak a protestáns spiritualitás számára. Ehhez képest minden más spiritualitásmodellt kritikával kell fogadnia.
  - A protestáns spiritualitás nem egyszerűen másolni kívánja a bibliai példákat, hanem azok lényegét, a bennük megnyilvánuló isteni akaratot és üzenetet keresi és azt igyekszik komolyan venni.
2. A szubjektum és az objektum viszonya
  - **Objektívizmus:**
    - A protestáns – főképp pedig a református – hit a történelem során többször is az objektívizmus hibájába esett. A hit lényegét az objektív isteni igazságok megismerésében és elfogadásában látta. Ezért válhatott a Biblia „papirospápává”.
    - Objektívizmusnak számít a hit területén az is, ha valaki mágikus hatást tulajdonít megszentelt tárgyaknak, helyeknek, szövegeknek, vagy úgy véli, hogy Isten Lelkét, ill. valamely kegyelmi ajándékát birtokolhatja.

- **Szubjektivizmus:**

- A szubjektivizmusnak esik áldozatul az a keresztyén spiritualitás, amely befelé fordulva, a lélek mélyén keresi Istent, ill. az isteni útmutatást és békességet.

- De hasonló a helyzet, amikor keresztyének érzelmi állapotokat és pszichikus folyamatokat közvetlenül Isten Lelke jelenlétével azonosítanak.

- A mai általános spiritualitásfogalom a szubjektív átélést helyezi a középpontba, s szinte teljesen meghatározatlanul hagyja a hit tárgyát.

- **Keresztyén szemlélet:**

- A keresztyén spiritualitást mind az objektivizmus, mind a szubjektivizmus kísértése fenyegeti, de egyiknek sem engedhet.

- A Szentírás szerint Isten igazságát az ember és Isten között fennálló „személyi jellegű és kölcsönösen válaszoló kapcsolatban” (E. Brunner) lehet megismerni és megtapasztalni. Isten személye és az Ő Igéje egzisztenciálisan érinti meg az embert, aki erre személye teljességével válaszol.

3. A pszichikus és pneumatikus folyamatok megkülönböztetése

- A hinni tudás az embernek veleszületett pszichikus képessége. *Homo naturaliter credulus* – az ember természeténél fogva hisz (hiszékeny). Ez nem jelenti azt, hogy az ember veleszületetten vallásos lenne.

Pszichológiai értelemben hinni azt jelenti, hogy az ember túltekint a közvetlenül tapasztalható, kiszámítható és befolyásolható léte határán, és feltételezi valaminek a meglétét vagy bekövetkeztét anélkül, hogy arra bizonyítékai vagy biztosítékai lennének. Amennyiben igazolásokat talál – egészséges esetben állandóan keresi ezeket –, úgy a hite valósággá lesz. Aki lemond a bizonyítékokról és biztosítékokról, annak a természetes hite hiszékenységgé változik át. Ha közben a hitével még bizonyítékokat és biztosítékokat is fabrikál a feltételezéseire, s vélt ok-következmény összefüggéseket tényekként kezd kezelni, akkor beszélünk mágiáról, babonáságról, vagy okkultizmusról.

A *bibliai értelemben* vett hitben is működik a pszichikus hitfunkció (*fides qua creditur*), de a hívő ember úgy mond le mindenféle bizonyítékról és biztosítékról, hogy bizalmát egészen Istenbe és az Ő kijelentésébe veti és Tőle vár bizonyosságot. Egyedül Istent ajándékozza meg feltétlen bizalommal, minden másban bátran kételkedik (akár a saját tapasztalataiban és számításaiban is). Hite ezért alapvetően különbözik mindenféle hiszékenységtől. Pusztán a hinni tudás erejével – vagyis Isten önkijelentése nélkül (*fides quae creditur*) – legfeljebb hiszékenyen ragaszkodhatunk egy magunk alkotta istenképzethez.

- Belső transzcendálás (önvizsgálat, befelé tekintés) útján az ember saját, addig ismeretlen (ezért túlnaninak tűnő) lelki tartalmait ismerheti meg, de Istent, vagy Isten akaratát nem.
- Figyelemkoncentráció és testi ellazulási gyakorlatok által belső békesség, sőt - elegendő gyakorlással - elmélyült szemlélődő tudatállapot elérhető ugyan (Bagdy Emőke – Koronkai Bertalan), Isten kijelentő Igéje nélkül azonban ez az állapot nem vezet Istennel való találkozásra, vagy személyének teljesebb megismerésére.

III. Spiritualitás az Újszövetségben

1. Az Újszövetség szerint az ember *semmiféle ellenőrzést* vagy uralmat nem gyakorolhat Isten személye, ereje és tettei fölött.
2. Az Újszövetségben a *misztikus élmény* (elragadtatás, audíció, vízió, inspiráció) az Isten Lelke munkájának intenzív átélése. Ajándékjellege van. Módszeresen nem idézhető elő, nem tartós, hanem pillanatnyi átélés, amely egészen Isten kezdeményezésén alapul.
3. A *spiritualitás folyamatosságát* Pál a „Krisztusban lenni” kifejezéssel érzékelteti (2Kor 5,17). Ez Krisztustól nyert új életalapot, életszemléletet és életgyakorlatot jelent: Igére figyelésben, az Ige üzenetének, az evangéliumnak a továbbadásában, szüntelen imádkozásban és a testvéri közösség ápolásában nyilvánul meg. A Krisztusban lét annak folyamatos „tudatosítása” (Jens Herzer), hogy Krisztus által megigazított emberként mások javára élhetünk (Jn 14,20; 15,4.7; 2Kor 5,21).

4. Az Újszövetség szerint a *hívő emberben Krisztus él* Lelke által (Jn 17,23; Róm 5,5; Gal 2,20). Ez nem azt jelenti, hogy lényének részévé vált, ezért önmagában kell keresnie Krisztust, hanem azt, hogy Ő határozza meg az életét. Spiritualitása tehát az Isten Lelke (és nem a „törvény”) által motivált és meghatározott szeretetgyakorlás (Jn 15,5; 1Kor 6,17; 12,13; 13,1-13; Gal 5,25).
5. Az újszövetségi spiritualitás megkülönböztető jellemzője, hogy *közösségi* (Bonnie Thurston). A megragadottság egyéni, a válaszáadás azonban a Krisztus „testén” belül történik.
6. Az újszövetségi spiritualitás (amint a diaszpórában élő zsidóságé is) elsősorban nem kultikus jellegű, hanem *Isten beszédére*, ill. Krisztusban adott kijelentésére összpontosít (Peter Wick).

7. Az első keresztyének életében az Isten megszólítására az elsőrendű emberi válasz az **imádság** volt. Nem találunk azonban utalásokat az imádság formai követelményeire, sem az imádkozás rendjére vonatkozóan. Jézusnak „szokása” (szorosabb értelemben vett rendre nincs utalás) volt, hogy elvonult egyedül imádkozni (Mk 1,35; 6,46; 14,32skk.; Lk 5,16; 6,12; 9,18. 28; 11,1), s ezt ajánlja a tanítványainak is (Mk 6,6) szemben a nyilvánosan imádkozó képmutatókkal. Az Úri imádságban pedig példát ad arra, hogy milyen bizalommal, és milyen jellegű kérésekkel forduljunk az Atyához. A szakrális csendnek mint az Istennel való kapcsolatápolás módjának nincs bibliai hagyománya. Az ebben az összefüggésben gyakran idézett Bibliai helyek (Zsolt 37,7; 46,11; Jel 8,1) türelemre intésről, saját erőfeszítésekről való lemondásról, vagy Isten nagysága előtti megszeppenésről szólnak. Az Újszövetség idejében (éppúgy mint ószövetség világában) nem volt jelen a „szótlan” csendesség gyakorlata.

Az imádság sajátosságai (Henning Graf Rewentlow, Oscar Cullmann):

- A Biblia szerint az imádkozás nem befelé, hanem kifelé fordulás, a hívő Istenhez folyamodása.
- Az imádkozás dialógus Istennel. Nem néma együttlét, hanem konkrét verbális tartalma van (hálaadás, dicsőítés, kérés, panasz, közbenjárás), beszélgető találkozás és együttlét Istennel.

- A bibliai szemlélet szerint az imádkozás személyes istenképzetet feltételez.
- Isten kéri és várja a mi megszólalásunkat. Ezért segítségünkre van Lelke által, mert magunktól nem tudnánk imádkozni (Lk 11,1; Róm 8,26).
- Az új szövetség népe Krisztusra tekintve fordul Istenhez imádságában és nevezi Őt Atyának.

8. Az Újszövetségből hiányzik mindenfajta törekvés a hitmegélés **metodizálására**. Tudatosan tart távolságot kora spirituális és misztikus praktikáitól (Jézus még a zsidó hagyományokat is bírálja). Az Istennel való találkozás élményének jellemzőire és működési mechanizmusára az Újszövetségben nem találunk elméletet, de nincs újszövetségi módszertana sem annak, hogy miként lehet elősegíteni egy ilyen találkozás-élményt (Hans-Christoph Meier). A krisztuskövetéshez nem tartozik sajátos imádkozási, meditációs, elcsendesedési, vagy böjtölési gyakorlat.

9. Az újszövetségi spiritualitás a *hétköznapi életbe ágyazódik*, teljes megélése nem követel sajátos körülményeket vagy életformát, és nem igényel elkülönülést. Minden hívó által egyaránt gyakorolható. Az Újszövetség nem ismer spirituális elitizmust, idegen tőle az önmegváltás, az önerőből való megtisztulás, a megistenülés gondolata. Nem tesz rangbeli vagy értékbeli különbséget a hívó emberek között a hitük megélésének módja és intenzitása alapján. Mindenki úton van, és egész életén át növekszik a kegyelemben és a Krisztus ismeretében (2Pét 3,18; Lk 17,5).
10. A *szentség* az Újszövetségben nem elérendő, hanem kiindulási állapot. Kegyelemből történt kiválasztás és tulajdonba vétel nyomán előállt megigazított állapot, ami egyben gyümölcstermő életvitelt tesz lehetővé és erre kötelez el (1Kor 1,2; 2Kor1,1; 1Thess 4,1-8; Róm 6,19; 2Kor 7,1). Indikatívusz és imperatívusz egyszerre.
11. Az önmegtartóztatás, az önfegyelem és a mértékletesség nem ölt az Újszövetségben *aszketikus* formát. Sem önkínzó lemondásra, sem a világból való kivonulásra, sem pedig az életvitel és a magatartás tartós beszabályozására nem találunk példát. A hitéletnek nincsenek lefektetett szabályai, hanem szokásai vannak.

IV. A protestáns spiritualitás sajátos vonásai

Összefoglalva:

- **A protestáns spiritualitás Isten Igéjével naponta „táplálkozó” és „szüntelenül” imádkozó (Istennel beszélő) spiritualitás.**

Részletezve:

- **A protestáns spiritualitás mindig Istent tapasztalja *kezdeményezőnek*. Lényege nem a transzcendens irányába történő haladás, hanem az Isten általi megszólítottság és megragadottság momentuma.**

Ez a kegyesség nem tartja szükségesnek az „emberi” elhagyását az „isteni” felé fordulás, vagy mozdulás közben, hanem az Isten általi „határátlépés”, az inkarnáció csodája (a testté lett és az írott Igében) nyugtázza le a hívőt, és kegyelmi megajándékozottság alapján jut lelki feltöltődéshez és teljességélményhez.

- **A protestáns spiritualításban a hívő ember *Istent „kívülről” érkezőnek* tapasztalja, mert Isten nem lelhető fel az emberi lélekben.**

A hitmegélés során nem azonos lényegű és eredendően egybetartozó, valami okból azonban fájdalmasan szétszakadt valóságrészek egymásra találása és egybeolvadása történik, hanem *két lényegileg különböző létező, Teremtő és teremtmény* hat egymásra, kerül egymással kapcsolatba.

Ezért keresztyén spiritualitásról nem beszélhetünk az „extra nos” Isten kegyelmes alászállása, emberré és emberivé válása nélkül. Ezért nem gondolhatjuk, hogy bizonyos emberi feltételek megteremtésével, bizonyos módszerek vagy technikák segítségével Isten közelsége, szava, segítő ereje, vagy áldása kikényszeríthető lenne.

- **A protestáns spiritualitásnak *válaszadás-jellege* van.**

Emberi válasz Istennek a Jézus Krisztusban véghezvitt üdvözítő tettére. A hívő ember életének fő jellegzetessége ezért a háládatosság – ez kegyességének az alaphangja is. A hálaadás a „szüntelen” imádkozásban, valamint a szeretet cselekedeteiben jut kifejezésre.

- **A spiritualitás megélése *nem cél, hanem következmény, gyümölcs*.**

A protestáns szemlélet szerint a kegyesség gyakorlása által Istennél nem „érhető el” semmi. Az Isten előtt (üdvyszerzés), vagy az emberek szemében (l. spirituális elitizmus) érdemekre törő kegyes ember mindenek előtt bűnbánatra szorul önzése miatt. A spiritualitás lényegénél fogva „céltalan”. A protestáns spiritualitás tiltakozás a kegyelemre szorultságot felejtő és felejtető spiritualitással szemben (elkerülendő viszont az ún. bűnbánati kegyesség).

A protestáns szemlélet szerint a spiritualitás nem tekinthető egészségmegőrző, vagy -helyreállító eszköznek.

Ilyen értelemben nem állítható valamely *hasznossági szempont* szolgálatába. Természetszerűleg a protestáns spiritualitás nem követhet olyan gyakorlatot sem, ami károsító hatással van a testi vagy a lelki egészségre.

A protestáns spiritualitás *Isten Igéjéből táplálkozik.*

Nem belső lelki tartalékok után kutat, hanem Isten beszédének az igazságait szeretné felfedezni és a „szívébe rejtve” bensővé tenni. Az Igéből tudható meg, hogy kegyes ember valójában nincs is, hanem csak kegyelmes Isten és kegyelmet nyert ember van. Nincs protestáns spiritualitás az Igével való ismétlődő egzisztenciális találkozások nélkül.

A protestáns spiritualitás nem követel *sajátos életformát* vagy a szokásostól eltérő életkörülményeket.

Minden életformában, bármely életkörülmények között teljességgel megélhető, és megélésének lehetősége minden hívő számára egyaránt nyitva áll. A hitmegélés az élet természetes menetéhez és a hívő egyéniségéhez igazodik. Az életszentség nem csak különös vállalásokat teljesítő személyek jellemzője, hanem minden Krisztus iránt elkötelezett ember életének minőségi sajátossága.

- **A protestáns spiritualitás *szabad* mindenféle szabályrendszerből és kidolgozott módszertantól.**

A hitmegélés természetes módon alakít ki magának formákat és szokásokat, de ezek nem előírászerűek, nem számítanak minőségi mutatóknak, és nem járulnak hozzá az Istennel való kapcsolatápolás „hatékonyságához”.

- **A protestáns spiritualitás a gyülekezet *közösségének* „kontrollja” alatt áll.**

Az egyéni átéléseket és tapasztalatokat a bibliai bizonyágtevők, az előttünk élt keresztyén nemzedékek és a kortársak tapasztalataival veti egybe, s ezeknek a tapasztalatoknak az alapján, Isten Lelke világosságánál értelmezi. A spiritualitás nem izolálhat a kiválasztottak közösségétől, nem tehet magányossá és nem is emelhet a közösség fölé.

- **A protestáns spiritualitás az Isten szeretetét *missziói felelősséggel* és *diakóniai elkötelezettséggel* adja tovább.**

Ennek is a legközvetlenebb színtere a Krisztus által elhívottak közössége, a gyülekezet, de túl is terjed annak határain és küldetést jelent minden embertárs irányában.

Köszönöm a figyelmet!

